

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује
А. БЕЛИЋ

уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Б*
(Скопље), д-ра *Нахшигала Рајка* (Јубљана), д-ра *Павловића Миливоја*
(Нови Сад), д-ра Скока Пејра (Загреб), д-ра *Сшевановића Михаила*
(Београд), д-ра *Томановића Васа* (Скопље), д-ра *Храсће Маџа* (Загреб)

XXI КЊ. 1—4

БЕОГРАД
1955—1956

О ПИТАЊУ КОНСТРУКЦИЈА ПАДЕЖА С ПРЕДЛОЗИМА

[О ПАДЕЖНИМ КОНСТРУКЦИЈАМА С ПРЕДЛОЗИМА НАД, ИЗНАД И СЛ.*]

Проф. А. Белић је у једној врло значајној расправи својој¹ утврдио да је основно и примарно значење сложених предлога *изнад, испод, испред, иза, између* — појачајно (компаративно) значење *места* простих предлога *над, под, пред, за, међу*, а не аблативно значење како се уопште мислило дотада. Проф. Ј. Вуковић, у једној подужој расправи², устаје у одбрану поставки традиционалне граматике, у овом случају, и налази да је основно значење ових сложених предлога *аблативно значење*. Питање је само по себи од великог интереса за испитивање синтаксичких појава уопште, а поготову сад кад имамо два супротна решења његова. Решавање овог синтаксичког питања има, по моме мишљењу, велики значај у методолошком погледу, па је и због тога потребно задржати се на њему.

1.

Сложени предлози *изнад, испод, испред, иза, између* + *генитив* према простим предлозима *над, под, пред, за, међу* + *инструментал* или *акузатив* претстављају врло особену и интересантну, али и врло сложену синтаксичку појаву у словенским језицима, а у нашем језику она је нарочито изражена.

Проф. А. Белић је претходно дао два прилога питању развика адвербијалних синтагми (*Mélanges à Ginneken, Paris 1937, p. 73—78 — Substantivum adverbiale; Mélanges à Pedersen, Копенхаген 1937, страна 406—408*) износећи: у првом, како адверби мере у функцији именице (адверб + генитив) стварају нову категорију именица — *substantivum adverbiale*, у другом,

¹ А. Белић, „Депрефиксација“ у словенским језицима (предлози типа *изнад* и слични појави, ЈФ XVIII (1949—1950), стр. 78—101.

² Ј. Вуковић, О падежним конструкцијама с предлозима *над, изнад* и сл., Питања књижевности и језика, књ. I (Сарајево 1954), стр. 5—49.

како је адвербијална синтаagma прешла у падежну синтагму *над, под, пред, за, међу + инструментал*, тј. како су некадашњи прилози добили функцију предлога и са инструменталом мере дали падежну синтагму локативну. А у Јужнословенском филологу, књ. XVIII (1949—1950), стр. 78—101, у расправи „Депрефиксација“ у словенским језицима, налази решење синтаксичког питања сложених предлога *изнад, испод, испред, иза, између + генитив* и на темељу тога утврђује њихово основно падежно значење.

Проф. Белић је појаву *сложени предлог + генитив* решавао на темељу *прост предлог + инструментал* стојећи увек на синтаксичком терену. Он врши анализу функција и на темељу тога утврђује значења. Једино тако може поступати синтаксичар, тако мора поступати. Он је видео која су основна питања која ту постоје и приступа њиховом решавању:

а) Откуда инструментал уз просте предлоге ове групе кад се зна да инструментал нема значење места (*над, под, пред, за, међу + инструментал* има значење места) — дакле, очекивали бисмо локатив.

б) Откуда генитив уз сложене предлоге ове групе кад се зна да други предлог по правилу „управља“ падежом — дакле, очекивали бисмо инструментал.

Ова се питања постављају због тога што се тражи полазна тачка (основна функција) за одређивање основног значења за *прост предлог + инструментал* и *сложени предлог + генитив*, како би се из ових могла изводити остала њихова значења. Основно је питање овде синтаксичке природе: која падежна функција стоји у основи конструкције *сложени предлог + генитив*, локативна или аблативна. Шта више проф. Белић друго питање повезује са првим. Јер ако прост предлог улази у састав сложеног, логично је претпоставити да грађа *прост предлог + инструментал* улази у састав нове творевине *сложени предлог + генитив* — наравно са унутрашњом (граматичком) прерадом те грађе. Наизглед немогуће је претпоставити прелаз инструментала у генитив, али смо видели да је исто тако „нелогично“ што инструментал са простим предлогом значи место — но ипак то је факат. И баш противуречност тог граматичког факта (а видећемо да је то само привидна, формална противуречност), стоји у узрочној вези са овом другом противуречношћу („прелаз“ инструментала у генитив) која такође, видећемо, није никаква стварна противуречност. А свака привидна противуречност треба да привлачи пажњу испитивачеву, јер је ту кључ за решење проблема.

Проф. Вуковић је на почетку свога рада само поставио ова два основна синтаксичка питања која су у вези са сложеним предлозима ове групе. Али он није видео њихову узрочну везу, па одмах затим каже да прво питање изузима из свог садашњег посматрања остављајући га за другу прилику. Већ то указује на слабост овог његовог рада. Иако је у почетку истакао да је питање предлога ове групе „једно од најсложенијих проблема у нашој синтакси падежа“, он и друго питање од ова два не решава синтаксичким средствима, већ се задовољава анализом семантичке стране конструкције *сложени предлог + генитив*, и добивена значења пореди са значењима конструкције *просто предлог + инструментал*. Тако поступа лексикограф, а за синтаксичара то није довољно. Оваквим двоструким ограничавањем свог задатка испитивач је показао и свој лик у методолошком погледу.

2.

Свој рад В. је поделио у два дела. У првом делу (6—29) врши анализу главних значења конструкција *сложени предлог + генитив* и у исто време утврђује (кодификује) та главна значења, идући по предлозима у овом реду: *изнад*, *испод*, *испред*, *иза*, *између* — за свако значење посебно. Тако установљава ова значења и у овом реду: I. *Аблативно значење* (6—11), II. *Аблативно-компаративно значење* (11—13), III. *Аблативно (транспоновано) значење* — за предлог *испред* (13—14), IV. *Аблативно-локално значење* (15—17), V. *Чисто локативно значење* (18—20), VI. *Месно значење акузативног карактера* (20—22), VII. *Месно значење (транспоновано)* (22—27), VIII. *Временско значење* (као транспозиција просторног) (27—29), IX. *Аблативно-локативно значење* (44—46).

При установљавању ових значења В. није вршио синтаксичку анализу да би показао основну падежну функцију и утврдио основно падежно значење, већ истиче унапред значења, па их анализом примера, које узима из новијих писаца, каткад и старијих, и из свога завичајног говора, — потврђује. Он је тако у самом почетку претпоставио и аблативно значење као основно примарно значење за ове сложене предлоге: „Сви ови сложени предлози с генитивом јављају се у аблативном значењу како одговара првом делу предлошке сложенице *из* —, што је сасвим природно раније упућивало наше научнике на то да претпоставе да је то и примарно значење, и по томе што значење одговара аблативном значењу генитива са предлогом *из*, и по томе што томе одговара, иако неочекивана, генетивна форма ове предлошко-падежне везе“ (стр. 6). Могу се јавити они са извесним аблативним значењем (мада неки од њих врло ретко и тешко)

али то је још не може бити разлог да се то значење узме као основно из кога треба извести целу систему значења. Шта ћемо са тако бројним и тако поузданим локативним значењима. Одвише је формално, и нетачно (синтаксички немогуће), мислити да префикс *из-* (тако и В. пише) има функцију предлога и да је то исто што и *из + генитив*, а затим да *из-* „управља“ падежом (генитивом). Шта је било са оним *-под* за које В. каже да чини сложеницу са *из-*? Што се тиче самог значења, то исто *испод*, *испред*, *изнад*. *иза*, *између + генитив* има врло стабилно и разгранато значење места. О аблативном значењу ових предлога биће речи даље (в. под 6. V). Овде В. помиње само мишљење проф. А. Белића о томе да је за ове предлога примарно значење места и да је он у тумачењу „порекла овог значења дао сасвим нове погледе који из основа мењају схватања што су као општа владала у нашој науци још од Даничића“. Вуковић се нигде озбиљно не супроставља том тумачењу, већ без дискусије и обезвређивања синтаксичких тумачења проф. Белића усваја мишљење традиционалне граматике о примарности аблативног значења и хоће то само анализом значења да потврди.

Најтеже је било, наравно, „потврдити“ аблативно значење и показати да је оно стабилно и поуздано. И поред тога В. њега ставља у основицу целе системе значења као основно значење. Он се ту обилно позива на своје језичко осећање и на примере из свог завичајног говора¹. Али остаје факат да В. у системи значења коју он даје има знатан број оних којима и он сам признаје локативну основу (V, VI, VII). Ако се узме да је временско значење (VIII) само транспоновано просторно значење, да се IX значење као неко аблативно-локативно-акузативно не може схватити као аблативно већ као локативно, да се значење под IV не може бранити, па ни контекстом (в. ст. 15), јер су сва падежна значења у контексту, да је аблативно (транспоновано) — под III веома уско, јер обухвата само предлог *испред* и да, према томе, нема права да буде пуноправни члан системе главних значења свих предлога, да се то унеколико може рећи, из истих разлога, и за значење под II, — онда се однос значења у системи јако мења у корист значења места. Управо аблативно се значење своди на праву меру, једва на једно значење. Проф. Белић, међу-

¹ Међутим В. ту превиди важне ствари: ако такво аблативно значење одговара само језичком осећању претставника његовог завичаја (а то проф. Вуковић као да истиче), онда то језичко осећање и то значење није опште. Откуда се може, онда, аблативно значење ових предлога узимати за основно значење, примарно.

тим, мисли да је то аблативно значење нарочито, „општеаблативно“ (тј. не значење предлога *из* него *од*) — ЈФ XVIII, стр. 91. Ја мислим да је ово аблативно значење сложених предлога ове групе врло условљено аблативно значење и да претставља особиту синтаксичку појаву коју ваља и анализирати и објашњавати. Она сама по себи претставља особиту синтаксичку функцију, конструкцију падежа са предлозима, што није исто што и чиста падежна функција која је јасна, чист однос предмета и глаголске радње (в. даље под б. V). Зар није јасно да предмет у генитиву уз ове сложене предлоге не стоји непосредно према глаголској радњи већ посредно преко претставе места која је одређена тим генитивом: *Кад ми мајка испред цркве дође* — одвајање се врши не од *цркве*, већ од *места пред црквом*. И тако увек. За овај пример проф. Белић каже: „јасно обележава да се мати налазила пред црквом па је *одашле* дошла“, и: „конструкција са аблативом, тј. за одвајање од места обележена предлогом *пред*“ (пом. д. 89)¹. Али заиста, у примерима овога типа постоји аблативна функција извесне врсте. Аблативна синтаксичка функција конструкције *сложени предлог + генитив* условљена је постојањем других синтаксичких функција њених: локативне и акузативне. Она се могла и развити једино као члан система функција: локативна-акузативна-аблативна, као могућа функција ове конструкције уз глаголе који имају значење одвајања. Наиме, кад смо имали *локативну* функцију уз глаголе са значењем мировања, напр. *Стоји испред куће* (: пред кућом), уз глаголе са значењем кретања у простору, напр. *Шетају се испред куће* (: пред кућом) и *Пролазе испред куће*, затим *акузативну* функцију уз глаголе са значењем кретања управљеног циљу, напр. *Кад стиже испред куће* (: пред кућу — с акузативом), — онда је тек могао настати развитак и *аблативне* функције уз глаголе са значењем одвајања, напр. *Дође испред куће*. Аблативна функција конструкције *сложени предлог + генитив* развила се и постоји у непосредном односу с акузативном функцијом конструкције *прост предлог + акузатив* (а не инструментал) — дејством закона симетричности: два кретања супротног смера, напр. *Миш оде под ормар*, *Миш дође испод ормара*. Али сама конструкција *сложени предлог + генитив*, она сама; нема аблативно значење, већ аблативну функцију остварују глаголи са изразито аблативном реакцијом, или се она „подупире“ каквим

¹ Исп. и Будманијеву одредбу за *изнад*: „мицање с мјеста које је над оним што се назначује генитивом“ (Ак. Рј.). Управо, код Даничића у одредбама свих ових предлога стоји „мицање с мјеста“ — Синтакса стр. 185, 187, 190, 191, 194.

другим средством. Тако следеће примере можемо схватити и у акузативној [и у аблативној] функцији: *Дође испред куће; Кад ми мајка испред цркве дође* и сл. А у Вуковићевим примерима за аблативно значење најчешће се налазе прилози *чак озго, оздо* и сл. што утврђује аблативно значење, јер би се без тога могло схватити и као акузативно. Зато у аблативној функцији ових конструкција не може бити ни говора о аблативном значењу *из-*, односно *изнад* и др. Ми само тумачењем својим те функције долазимо до аблативног значења конструкције *сложени предлог + генитив*, док она уствари никад то значење нема¹. Потенцијал глаголског значења (значење одвајања) намеће им аблативну функцију, међутим њихово значење места (појачајно значење места) остаје. Нема могућности да појам места пређе у појам одвајања: то су диспаратни појмови без заједничких особина. Исто тако, мислим да није могућ ни прелаз у обрнутом смеру, како хоће проф. Вуковић. Но ако се аблативно значење конструкције *сложен предлог + генитив* не јавља као реално њено значење, аблативна функција њена уз глаголе са значењем одвајања заиста се јавља, али она је условљена и реакцијом глагола и симетричним положајем ове функције према акузативној функцији конструкције *прости предлог + акузатив*. У питању су овде адвербијализоване синтагме или конструкције падежа са предлозима које се формирају у *substantivum adverbiale* и њихово особито понашање у падежним функцијама. Особитост њихова је у томе што су аутосемантичне целине, једна семантичка целина супстантивне природе. Морфолошки их распознајемо по томе што се у падежним функцијама јавља неподударање синтаксичке падежне функције и њиховог облика (предлога и падежа). Исп. напр. *Он је ошишао са хиљаду војника* где имамо социјативну синтаксичку функцију, а падежни су облици акузатив и генитив (в. доле под 6. III).

Сва остала значења Вуковићеве системе, са изузетком неких примера за IV-то значење за које важи оно о чему смо досад говорили, претстављају појачајна (компаративна) значења места простих предлога.

Кад је прво значење (II аблативно-компаративно) хтео да изведе из свог основног аблативног значења, Вуковић је морао упасти у конструисање. Пре свега, избор ове врсте значења није

¹ Исп. примедбу А. Белића о томе да је Будманијева одредба значења предлога *изнад, испод* у примеру *Једни вичу изнад куће, други вичу испод куће* — пре коментар него ли тачна анализа, одредба значења.

срећан. Узео је оне примере који су у свему компаративне функције *сложених предлога + генитив*. Ту су чак и облици компарације, и као дан је јасно свакоме да се ту ради о компаративној функцији, а Вуковић хоће ту да стави у основу аблативну функцију: *најлејша између њих, најсилнији између њи, најбољи пјевачи између свију Херцеговаца; расшом испод средњег човека*. Тек доцније на стр. 26 В. као да се присетио, те се колеба у оваквом схватању. При тумачењу даљих примера овде (*Између свих црногорских планина уздижу се својим врховима Дурмишор, Комови и Ловћен; Између свих мојих пријатеља овај се човек издваја поштењем и памећу; Дурмишор се уздиже изнад осталих планина* итд.) В. конструише некакво значење одвајања кога овде не може бити, јер нема кретања уопште — то је јасно. Дакле, планине се не „уздижу“, нити се пријатељ „издваја“. Реална слика је ту мировање.

И треће Вуковићево значење (III аблативно-транспоновано) које, иако је јако идиоматично и уско (само *испред*), фигурира као пуноправни члан системе основних значења свих предлога, — не може се тумачити као значење развијено из аблативног. Сувише је буквално, а у смислу нетачно, тврдити да се неко одваја од некога у чије име говори, само зато што се такво значење хоће да да предлогу *испред*: *Испред мене га поздравил и позови да дође* или *Говорићу испред своје усшанове*. Напротив, онај који говори у нечије име непосредни је претставник, прави претставник (као да стоји непосредно пред истомишљеницима). А кад се место *пред* употреби *испред*, онда се први смисао *појачава*. Значи, такав има још веће поверење него што има истомишљеник: он је и слободни тумач њихових мисли и жеља. У томе је смисао компаративног значења овде.

Четврто значење које даје у својој системи задаје велике тешкоће Вуковићу: признаје му локативну вредност, али хоће да га изведе из аблативног значења што, разуме се, није лако. О овој функцији наших сложених предлога било је већ речи горе. Напоменућу само то да ова функција конструкције *сложени предлог + генитив* не стоји према функцији *проси предлог + инструменшал*, већ је она у односу према функцији конструкције *проси предлог + акузатив* (в. горе стр. 5). Исп. и: *Он седе за сто* и *Он се диже иза стола; Он се сакри за грм, па иза грма поче сшрељати*.

Значењима под V, VI и VII и В. признаје локативни карактер, само он и њима хоће да оспори значење места. А ево како: он, пре свега, сматра да су значења простог и сложеног предлога идентична у тим функцијама, а она нису јер је значење сложених предлога

компаративно. Схватајући их тако, он сад хоће да сложени предлог дође на место простог. Кад то не може, он оспорава сложеном предлогу значење места и, доцније, изводи закључак из тога да је његово значење аблативно („у случајевима где се ма на који начин аблативно значење може осетити, и у нијансама, употребиће се израз са сложеним предлогом...“ стр. 26). Вуковић радо оперише са замењивањем, али се то не може допустити, јер је то вештачко и неприродан је такав поступак. Затим, он овде пореди синтаксички неједнаке количине (в. о томе у следећа два одељка).

3.

Треба учинити неколико примедба методолошке природе на ово Вуковићево испитивање:

1) Кад наводи примере из свог завичајног говора за аблативно значење *изнад*, скоро редовно су у њима прилози аблативног значења *одозго* и *чак одозго*. Зар то нема никаквог значаја? (стр. 7).

2) *Дарова му коња испод себе* — не иде овамо, јер ту имамо адноминалну употребу падежа с предлогом, па се не може сврставати у примере с аблативном функцијом која је адвербативна (стр. 8). Исто тако не иде овамо ни *балија испод Виленице*, *балије из Травника*, као што није аблатив ни *од Добоја Мујо*, јер и В. каже да су то атрибути. Не долазе у обзир за упоређивање, кад се ради о основним падежним значењима, ни примери у адноминалној употреби као што су ови: *госпари из шризе* (19), *под Богданом* (= Богданове) (23), *јунак под крилима*, *коњици под бојним коњима*, *коњи под седлима*, *људи под седим власима* (23), као ни они у прилошкој употреби: *за собом* (19), *под оружјем* (23), *под вијенцем*, *пред маџером*, *пред царем*, *пред свијешом* (23), јер ту синтаксички нема падежне локативне функције. Онда, крајње је незгодно оспоравати месно значење конструкцији *сложени предлог + генитив* зато што не може да стане на место ових израза. Узео сам ово само као пример, иначе ових случајева има врло много у материјалу Вуковићевом. На овоме је заснована цела VII глава у Вуковићевом раду. Оваквим поступком (замењивањем) дира се у аутентичност текста и добија се конструисан текст и, што је најглавније, неприродан, синтаксички неверан. Затим ту се пореде синтаксички наједнаке величине.

Основна падежна значења се одређују у употреби уз глаголе и то у случајевима кад су у чистој падежној функцији. Падежна значења (падежне функције) претстављају односе:

а) номиналне претставе непосредно према глаголској радњи — *адвербаивни однос: Тамо стоји човек под дрветом;*

б) номиналне претставе посредно према глаголској радњи — *адвербијални однос: Под оружјем за софру седају;*

в) номиналне претставе према другој номиналној претстави — *админални однос: Тамо стоји човек под оружјем.*

Само у првом случају јављају се чиста падежна значења, у друга два случаја она су пренесена: у функцији прилога и у функцији атрибута. Битна разлика постоји између падежне функције под в), на једној страни, и функција под а) и б), на другој страни. Функције под а) и б) претстављају допунску синтагму, код в) одредбену синтагму. Функције под а) и б) одређују једну временску везу (S:P), па је веза номиналне претставе у инструменталу са том везом (S:P) такође временска (док човек стоји, он је под дрветом; кад за софру седају, то чине на извештан начин, седају не отуривши оружје). Међутим, у одредбеној синтагми имамо сасвим другу синтаксичку функцију — без ознаке времена. То је атрибут, јер номинална претстава, у овоме примеру у инструменталу, која сад стоји према човек, одређује своју управну номиналну претставу тако што показује њену сталну особину (човек под оружјем). У овоме је преимућство синтаксичког метода над лексиколошким, над описивањем семантичких факата.

3) Врло интересантна су значења типа: *за ђерђево, за јаслима, за совром, за шрпезом, за овцама, за говедима* које В. наводи на стр. 23, а има их безброј: *за плугом, за машином, за разбојем, за коришом, за тезгом, за клавиром, за столом* и др. Она су сва прилошка (пренесена) а не локативна, а кад се употребе са глаголом одвајања и сложеним предлогом, добија се аблативна функција. Интересантно би било дати синтаксичку анализу ове појаве. Исп. напр. *за вечером* које може значити и „за столом, за обедом“ и време (рече ми за вечером — транспоновано), а *иза вечере* — дићи некога од вечере и време (иза вечере пођоше даље); *за Чарапићем* може значити место (ићи иза Чарапића) и бити присталица Чарапићев, а *иза Чарапића* и место и време (после смрти Чарапићеве, или после одласка његова) итд.

4.

У другом делу свога рада (29—49) В. утврђује основну разлику међу значењима сложених и простих предлога ове групе — у оним случајевима „кад се подударају у употреби“, тј. кад значе

место. Из претходне анализе коју је вршио поређећи конструкције *сложени предлог + генишив* и *прости предлог + инструментал* он утврђује да сложени предлози значе (да је „уопште, својственост сложених предлога“ — стр. 29) *шири простор* („више одговарају обухватању извесне ширине простора“, ширем заузимању простора, неодређенијем месту у простору, месту које је дато у ширим границама простора), а да прости значе *ужи простор* („док други у мноштву случајева то исто могу обележавати, али кад се мисли на уже ограничен простор, кад се мисли на одређено место у простору, тачно фиксирано“). Кад се каже „подударују у употреби“, то значи да су у истој синтаксичкој функцији, овде у локативној функцији. Значи основа за обе падежне конструкције, и оне са простим предлогом и оне са сложеним предлогом, јесте локативна, те према томе основно значење за обе је место. Значајно је што то овде и В. признаје и утврђује чак¹⁾. И сав материјал који се сад даје овде и сва танана анализа конструкција *прости предлог + инструментал* и *сложени предлог + генишив* показује једно несумњиво: да су ту значења места. Све се то окреће сад против Вуковића и његове тезе о примарности аблативног значења код сложених предлога (стр. 30—43). Узалуд је оно што је В. напред тешко потврђивао аблативно значење и што ће у закључку, преко једног сумњивог аблативног-локативног-акузативног значења (IX), поново извести систему значења сложених предлога са аблативним значењем као основним.

Но овде је сада реч о другоме. Вуковић овде утврђује просторно значење (ширег простора) за сложене предлоге и и месно значење (ужег простора) за прсте предлоге и при том устаје против мишљења проф. Белића, по коме предлози *пред, над, под, за, међу* са инструменталом и акузативом значе место, а *испред, изнад, испод, иза, између* са старим аблативом значе појачано то исто значење (компаративна функција). Проф. Белић је до тога мишљења дошао чисто синтаксичким путем: преношењем (депрефиксацијом) глаголског префикса *из-* који има врло изразиту функцију појачавања у функцију појачајног елемента у сложеним предлозима *изнад, испред* и сл. То је смисао компаративног (појачаног) значења код проф. Белића.

Ево његове одредбе значења предлога *испред*: „а) општеаблативно у мањем броју случајева и б) компаративно у већем броју примера“. За *под*: а) аблативну (групу значења), б) компаративну

¹⁾ Само што он то просторно значење једноставно изводи из аблативног (в. стр. 43).

(тј. значење *под* појачано). И на крају, његова општа одредба за све ове сложене предлоге: „а) код свих предлога подједнако може се констатовати појачајно (компаративно) значење простих предлога *под, за, над, пред, међу*, б) готово сви предлози, састављени са *из*, неки у мањој мери, а неки у већој, допуштају и општеаблативно значење уз предлоге *под, над, пред, међу*, и *за* (тј. не значење предлога *из* него од)“ — Ј Ф XVIII, 90—1. А Вуковић са исте странице, без права, узима тобожње мишљење проф. Белића о ближем и даљем месту, које је извукао из Белићева објашњења једног примера. Откуда то може бити одређивање значења ових сложених предлога за проф. Белића, кад то није ни смисао „депрефиксације“ о којој је говорио? Али Вуковић на томе поставља своју антитезу: прости предлози, напротив, значе *ближе место*, а сложени *даље место*. Узгред речено, ово је супротно и по самом Вуковићу, јер ближе место и даље место није исто што и његов *ужи простор* и *шири простор*.

Вуковић сад на око 14 страна (30—43) пореди значење простих и сложених предлога у локативној функцији и успоставља разлику. Наравно, кад пореди оно што се не може поредити, тј. падеже у адвербијалној употреби са падежима у адноминалној употреби или у адверботивној, онда постоји разлика. Али и онда разлике има само у смислу једне синтаксичке функције, функције појачавања, компаративне функције сложених предлога и то се увек види у Вуковићем примерима. То је синтаксички реално и стабилно је. Све друго „варирање“ код писаца може бити њихово осећање и неосећање те функције сложених предлога. Наравно, ако се претходно одвоје примери са чистим падежним значењем од оних који то нису.

Могло би се рећи чак да оно што наводи проф. Вуковић као доказ за своју тезу да су то уствари докази тезе проф. Белића. Јер што сложени предлози чешће значе обухватање простора, шири простор; то је отуда што су они у основи више прилошке природе него ли прости предлози који су више предлози, тј. више се својим значењем подударају са функцијом чистог падежног односа. То доказује и факат што уз сложене предлоге долази генитив као уз прилоге: исп. *више куће, ниже куће, близу села, после кише, позади чете* и сл. А проф. Белић и говори о синтаксичкој функцији *из*- као о прилошком чиниоцу („више“, „јаче“) а не као о предлогу. Даље, што се уз сложене предлоге радије употребљавају описне прилошке одредбе за место, које често са конструкцијом *сложени предлог + генитив*,

односно ова друга према њима, стоје у апозитивној функцији, то је олет доказ за компаративно значење сложених предлога. А зар синтаксички апозитив не значи појачавање? Што се тиче оног Вуковићевог схватања о ближем и даљем месту, тога мислим да нема у значењу ових предлога. Ја мислим да о томе није имао мишљење ни проф. Белић и да његово „испред куће значи још ближе пред кућом“ (стр. 90) треба да значи само тумачење појачајног значења оног *пред кућом*. То је једноставна замена појмова у доказивању: *пред* = *близу*, *испред* = *ближе*. Јер као што је од *близу* компаратив *ближе*, тако од *пред* појачајно је (компаративно) — *испред*. Иначе, зашто не би он то унео у одредбу, на истој страни и следећој.

Много је боље и далеко корисније, управу једино исправно, синтаксичке величине тумачити и одређивати синтаксичким средствима (преко функције). Ја сам на темељу онога што је о овоме писао проф. Белић, и даље самостално, извео до краја синтаксичку анализу ове појаве (в. даље под б.), па ћу сад претрести Вуковићеву грађу и одредити сваки случај синтаксички, те показати колико је Вуковићев метод рада неподесан, непоуздан.

Стр. 30: *као да је гледа пред собом* — падежно значење локативно; и *просире га испред прозора* — адвербијално значење места, са *пред* бисмо имали падежно значење чистог односа; *пореда их пред собом* — чисто падежно значење локативно; *ошуда, испод оних буква* — апозитивно уз *ошуда* које има аблативно значење; *повијали изнад водопада* — адвербијално компаративно значење места; *умаћи... од орла који се узнио над планином* — адвербијално за место; стр. 31: — *погнућ шако изнад њега* — компаративно (више њега); *нагнућа над наћвама* — чист падежни локативни однос, а *изнад наћава* би било компаративно (појачајно); *видело се село под њим* — чист падежни локативни однос; *између његовог имања и имања које је... кућио* — адвербијално више него што би било са *међу*; *изнад града* — адвербијално; *доле испод манастира* — апозитивно (појачано); *тамо иза тих врата* — апозитивно (појачајно); *што што се збива између камена и неба* — адвербијално за место, а са *међу* било би реципрочно; стр. 32: — *пред њим су се просириле њиве* — чист падежни локативни однос места; *поново је дошао испред оваца* — адвербијално компаративно за место (: пред овце); *на диванани, испред прозора* — апозитивно (појачајно); *испод оба пазуха* — адвербијално (појачајно); *испод тих извештаја* — адвербијално појачајно (ниже тога); *испод тих извештаја иницијали његовог имена* — адвербијално појачајно, са

Под би био чист падежни локативни однос, а тога тешко овде може бити, јер је глагол спона која је уз то изостављена; *свећина која је сћајала иза њега* — адвербијално значење места (појачајно), а са за могло би значити и „пристајала за њим“, а то је падежно и транспоновано значење; *обухваћи Рудоњу испод враћа* — идиоматично — начин (исп. *руке склопи браћу око враћа*); *на сѣрњишћу цѣод села* — апозитивно (појачајно); *вијаћи се небом изнад сћаја* — типично апозитивно (појачајно); стр. 33: — *изнад њега лежао је горњи сѣраш* — компаративно (више њега); *испод слабе носе... малено лице* — компаративно (ниже носе); *између сна и јаве и између живоћа и смрти* — локативно, са међу могло би бити и реципрочо. Значење предлога међу врло је особито као значење места, па су и односи простог и сложеног предлога (*између*) нешто специфични. То се види и у Вуковићевом испитивању. Али у основи, *између* према *међу* успоставља исти однос као и остали предлози ове групе: место и компаративна функција тог значења; стр. 34: — *постављен испред збјегова* — адвербијално (појачајно); *по селима испод вароши* — апозитивно (појачајно); *на пољани иза цесте* — апозитивно (појачајно); *побуцали фронтлови испред градова* — адноминално; *иза њих су остјајали замрли цемаћи* — падежно локативно (појачајно), може и временско; *лежали у сѣроју испред кукуруза* — апозитивно (појачајно); *зна су чвркала у нишане иза којих су се већ крили борци* — падежно локативно (појачајно); *расуће гомиле по шикари и кукурузима иза њих* — адноминално или апозитивно (појачајно); *обзирући се на окуку цесте иза које се скривао Гојко* — падежно локативно (појачајно); *осећајући сѣрах од мноштва људи испред себе* — појачајно. По Вуковићу је овде локативно падежно значење ширег простора и по његовом важи ово: *Мноштво људи сѣоји испред мене, а Један човек сѣоји преда мном*, па не може бити ни: *Испред мене је једно дрво, ни Преда мном је шума*, јер то не одговара његовом утврђивању ужег и ширег простора. Он овако тумачи овај пример: „да је један човек, био би пред њим, а пошто је мноштво онда су они испред њега“; *гледала некуд иза доврашка* — апозитивно појачајно (према акузативном за доврашак); *првијеће погледом по људима полеглим иза њега* — компаративно (према акузативном за њ, исп. *лећи за међу и сакриши се иза међе*); *мувао се између сѣаре и нове колибе* — компаративно локативно; *сваким су кораком били ближи омрзнућим рововима над Горњом Махалом* — адноминално (према глаголу стоји датив рововима, а уз ту номиналну преставу је над + инструментал). Сад се види како су

упоређиване врло неједнаке количине, а затим, како се суди о основним значењима простог и сложеног предлога на основу ових значења која су обично врло далеко од основних. Само падежи у адвербативној употреби могу се поредити у смислу утврђивања основног значења. Зато се синтаксичка питања не могу третирати, а да се не води рачуна о функцијама, које претстављају унутрашњу логику језичког материјала и које формирају значења тачно и прецизно.

Стр. 35: — *Испод свију ших наоко мирних и обичних чаршиских разговора ширио се... плашљив шайаџ о усџанку*. Како је изразито ово компаративно значење места (дубоко под разговорима, тајно или скривено)! Како ставити према овоме неко просторно значење (пренесено наравно)! Како ту наћи „смисао наглашеног обухватања простора“? *Закљањајући се иза букава — компаративно, појачајно (према за букве)¹⁾, погинуо у неком селу испод Цера* — апозитивно (појачајно), а да је у селу под Цером, било би адноминално. А Вуковић описује ово значење: „да је било речи о неком одређеном селу природније би било рећи у селу... под Цером, а баш зато што место села није одређено, природније је рећи овако како је писац написао“. Не „зато што место села није одређено“, већ што се село не одређује са *испод Цера* као атрибутом (исп. у селу под Цером, у једном селу под Цером, тј. у једном церском селу). Не ради се, дакле, о томе, већ о адноминалној (атрибутској) функцији *под Цером* и адвербативној, појачајној локативној функцији *испод Цера*. Писац је хтео да да слику како ратник почива у неком селу, и на домаку Цера.

Што Шимуновић има овакву употребу предлога *међу*, не мора да значи синтаксичку измену. То је синтаксичка могућност која ни у ком случају не значи неко устрањивање. Шимуновић хоће такву слику да створи, и с правом: — *могло се једном главном цесџом, која се далеко дружала међу брешчићима; врелашца што се међу љесковином обарају преко камена; облак што је над њима летио; кровови гдјегдје вирили међу дрвешима* (стр. 36) — све су то чисти падежни локативни односи глаголске радње и предмета. Глагол вирити са значењем стрчати, дизати се (у смислу стајати) може имати ову рекцију. Откуда би у последњем примеру могло бити аблативно значење?

Сва она сила примера, затим, којима проф. Вуковић ратује против неког тобожњег мишљења проф. Белића о даљем и бли-

¹⁾ Вуковић испушта из вида *прост* предлог + *акузашив*.

жем месту, окреће се против самог Вуковићевог схватања, јер сви они прилози и прилошки изрази са значењем места који се налазе у његовим примерима као *доље, доље далеко, високо, тамо негде на југу, сувише далеко, горе, недалеко (!), далеко* (на стр. 37—8), затим све оне мере (*педесет мјшара, седам-осам киломјшара* — на стр. 40—1) — имају функцију појачавања месног падежног значења, па је ту право место сложене предлогу који у односу на прост предлог има компаративно значење. То су синтаксички разлози за употребу сложене предлога у тим примерима. Што се тиче употребе *самј, а, о* (стр. 38—9), било поред простих предлога било поред сложених, то не може бити од значаја само за прост предлог: исп. *исјред самог носа, исјред саме куће, исјод саме оградe, иза саме оградe* (баш до оградe с оне стране), *изнад саме главе*, затим види Ћопићеве примере код Вуковића на стр. 39. Долази и поред других предлога: *од саме реке, јред самог цара, у само срце, јоред саме оградe* итд., итд. Долази, наравно, и без предлога: *Боли ме само срце, све сами сељаци* итд. Особитост је његова у томе што је *семантички празна реч*¹⁾ и врши синтаксичку функцију појачавања. Из тога произилази друга особитост: што не појачава именичко значење (што би се очекивало, пошто је атрибутска реч — исп. *само цвеће* и сл.), већ појачава падежну функцију (аблативну, локативну, просекативну, социјативну и сл., па и компаративну и месну, као што је случај овде са *јред* и *исјред*).

Рекло би се да проф. Вуковић не схвата компаративну синтаксичку функцију. Јер како може да се разуме кад он устаје против „степеновања“ по блискости (како он, без права, схвата проф. Белића) и у замену нуди „степеновање“ по даљини, ширини простора, а да у исто време устаје против компаративне функције (стр. 43). Свако „степеновање“ је компаративно. И његов ужи и шири простор је „степеновање“ — однос у смислу упоређивања — компаративан. Али то је све „тумачење“ значења, па се ту могло свакојако застрањивати: и у смислу ближег и даљег места, и у смислу ужег и ширег простора. Међутим, ради се овде о функцији конструкције *сложени јредлог + генијтив* коју је она примила на себе и која стоји према функцији основног израза *јрост јредлог + инструментал*. Функција основног израза је чиста локативна функција и прост предлог са инструменталом има основно значење места. То је несумњиво. Функција конструк-

¹⁾ Уосталом, све су заменице у првом реду функционалне речи.

дије сложени *предлог + генитив* јесте компаративна (појачајна), па ми из тога утврђујемо за њу основно значење компаративно (појачајно) у односу на значење основне конструкције (*прости предлог + инструментал*). А то значи појачајно значење места. Основна значења се изводе непосредно из функције. То је све што се може синтаксичким средствима (преко функција) утврдити. А функције, унутрашња (граматичка) логика језичког материјала апсолутно одређују значења. То је синтаксичко одређивање ове појаве, како је то чинио проф. Белић.

5.

Проф. Вуковић никако није доказао примарност аблативног значења. Он га није ни доказивао, већ само потврђивао. То се може чинити једино синтаксичком анализом: одредити функцију, па извести значење. Он је само настојао да анализом значења покаже како нема значења ближег и даљег места, већ напротив ужег и ширег простора, а ми смо видели вредност тога. Он затим устаје и против компаративне (појачајне) синтаксичке функције зато што она не одговара његовом значењу ширег простора, а видели смо вредност и снагу тога, — као да се може говорити о функцији и значењу као о једном те истом. И на крају, пошто је „утврдио“ да компаративно значење (односно функција) не постоји, па да ни „депрефиксација“ не вреди за овај случај, он сад сматра да једино остаје да аблативно значење буде основно значење сложених предлога (в. стр. 43). А откуда наједанпут то тврђење, кад се по целокупном претходном његовом излагању очекивало да то буде његово значење *ширег простора*. Не. Он једноставно и неочекивано говори овде: „А то обухватање простора води своје порекло од првобитне везе сложених предлога (са својим падежом) и глагола кретања, што нас опет упућује на примарност аблативног значења (види ниже)“. Опет неочекивано тврђење: из аблативног значења извести значење ширег простора. Да видимо „ниже“. На истој страни при дну поново каже да се из досадашњих излагања његових „назире“ да је основно значење сложених предлога аблативно значење и да објашњење за то треба тражити на другој страни. Па онда опет одлаже то основно питање, те систематиче просторна значења (стр. 44—46), па на крају, Вуковић даје своју лепту као прилог основном питању: које је значење сложених предлога основно — месно или аблативно.

Вуковић сад на крају као и на почетку, гледа на питање чисто формално, а не синтаксички. Он опет понавља: „Иако је, с обзиром на предлог *из* (као да је *из-* ту предлог — И. С.) у саставу сложених предлога (као да улажењем у састав са *пред*, *над* и сл. није променио функцију — И. С.), најприродније и претпоставити чисто аблативно значење као примерно у развојној линији данашњих значења“, загонетно је, каже даље он, како се инструментал променио у генитив (стр. 46). Он нама ништа не говори о функцијама овде, већ само о облицима падежним („остаје... неодгонетнуто питање промене *падежних облика* (И. С.) — од инструментала... на генитив“).

И кад је Вуковић дошао до синтаксичког питања сложених предлога, које уколико је сложеније утолико је за синтаксичара интересантније и има принципски значај, он се не прихвата да га анализира и решава, већ једноставно каже: „Али у језичким процесима ствари могу ићи и ван овога што је овде за наш случај нормално“. Само да ли ово значи да у развоју синтаксичких функција има и ненормалних појава. Тога не може бити. Синтаксичар треба сваку појаву да идентификује, опише и одреди. Али Вуковић се задовољава морфолошким решењима и неће, у овом случају, да иде даље. Он, напротив, хоће синтаксичка решења да обара морфолошким решењима. Што је још чудније, проф. Вуковић сад овде узима решење проф. А. Белића, које је он дао за сложене предлоге, али само делимично га узима, и хоће помоћу тога да обара у целости синтаксичко решење проф. А. Белића које је он овде дао.

Ја ћу на крају дати један нацрт решења питања сложених предлога (в. 7.).

6.

Напоследку, ево једне могуће синтаксичке анализе постанка и развојка локативне функције конструкције *сложени Предлог + генитив* уз глаголе мировања и кретања, а затим и њене особите аблативне функције уз глаголе одвајања, коју сам извео делимично на основу поменутих радова проф. А. Белића, а делимично и самостално:

(1) Према: *Иду шумом, њивом, ливадом, гором* и сл. ради ближег (прецизнијег) одређивања простора, могло је првобитно бити и: *Иду под шумом, њивом, ливадом*, — где су *под, над* и сл. били прилози, као што данас имамо: *Пролазе доле њивом, ... горе ливадом*. Дакле, и прилог и инструментал, сваки за себе, врши функцију допуне глаголске. Синтаксичка слика: један *gens*

са два *gestum*-а везана за њ понаособ (директно). Инструментал значи место (простор), *ћред, над* и сл. — место и поређење по висини (као *горе, доле*).

(II) Чланови функционалних синтагми у лабилној су вези и ту је највећа могућност за синтаксичку прераду (исп. *Пешар и Павле ћушују и Пешар са Павлом ћушује; Војници иду и ћевају и Војници иду ћевајући*). Како су се прилози *ћред, над* поклопили синтаксички са инструменталом, прилог је устранио синтаксички (променио функцију) и постао предлог. Првобитно *ћод* || *ћивом* које је уз глаголе кретања постало падеж са предлогом *ћод ћивом* могло је имати просекутивну синтаксичку функцију. Али уз глаголе мировања просекутивна функција (дуж простора) могла је лако прећи у локативну (простор), поготову што падеж није чист већ са предлогом који у значењу има значење места. Дакле: *Иду ћод ћивом и Сћоје ћод орахом*. Добили смо нову синтаксичку слику, по квалитету нову: место две прилошке одредбе добили смо предлог са падежом у локативној падежној функцији (синтаксичким, дакле). Сада се кида веза са полазним стањем (под I) и инструментал губи сваку везу с инструменталном функцијом (просекутивном)¹.

(III) У оваквој синтаксичкој ситуацији када се падежни облик не поклапа са падежном синтаксичком функцијом (падежни облик инструментал, а синтаксичка функција локативна) падежни наставак постаје беспредметан и падежни се облик инструментала своди на функцију именице (= знак номиналне претставе). То је падежна конструкција. Предлог нагиње функцији префикса. Тако падежна конструкција почиње да устрањује и да изневерава адвербативну функцију падежну. Ствара се *substantivum adverbiale* извесне врсте који нагиње адвербијалној синтаксичкој функцији (исп. *ћод оружјем на диван излазе; Осрамоћи га ћред свијешом; држати ћод зайћом, ћод сћражом* — све начин. — *За ћевојком веже девеш миле браће* — време), затим адноминално (*коњ ћод седлом, во ћод јармом; ћешко ногама ћод лудом главом, ћод Богданом ноге обумреше; јунак ћод крилима, коњци ћод бојним коћлима* итд.; исп. и скоро све, управо све, примере из Вуковићеве VII главе). Чак се јавља и у извесној самосталној употреби: исп. *Ала ћи је лећо оно над коћом* (имање, ћива). — *Би ли ћродао оно ћод коћом?* Наравно, овоме доприноси значење предлога *над, ћод,*

¹ Могао је да се узме у обзир и инструментал мере који одговара компаративном значењу *ћод, над* и сл. (код А. Белића Ј Ф XVIII, 92), али је подесније просекутивно значење простора, јер ћемо видети доцније да то значење у новој функцији поново јача у облику инструментала.

пред, за, међу, а вероватно и извесно оживљавање просторног значења у облику инструментала (на пример, значења простирања, трајања). Исп. и ово: *подгора, подзимак, запећак, приморје* (в. А. Белић, Образоване речи — предавање стр. 12, тач. е), затим стр. 15 и 16; А. Белић, Наука о грађењу речи, 1949, стр. 37, § 29; А. Leskien, Grammatik, § 389).

(IV) Требало је појачати синтаксичку локативну функцију ових конструкција, њихову адвербативну функцију чистог падежног односа. Потребно је било ту неко средство које би било чист синтаксички знак. Томе је најбоље одговарао неки предлог који је изгубио значење и који се свео на синтаксички знак (функцију). И то функцију појачавања. То је, по проф. Белићу, био глаголски префикс *из-*. У састав сложених предлога он се преноси у истом својству (функцији граматичкој, долази дакле као префикс) и са истом појачајном (компаративном) функцијом. Добијамо сложене предлоге са појачајним њиховим основним значењем места. Они су сада компаративног значења и уз њих је морао доћи генитив (стари аблатив без предлога — в. А. Б. пом. д. — 88), као и уз све предлоге-прилоге компаративног значења: *више њиве, ниже куће, после кише, пре Шуче, близу школе, Позади стола* и сл. Управо, ја бих рекао да генитив долази увек у случајевима сложеног предлога, и то због тога што су они прилошке природе, хибриди прилошко-предлошки¹. Генитив је овде у општој падежној функцији (чист падежни однос — номинална претстава у зависној функцији) и синтаксички иде уз сложени предлог који има функцију управног члана. Генитив ту није у падежној адвербативној функцији као што није ни инструментал у претходној конструкцији, већ је то и даље падежна конструкција, која целокупношћу својом врши падежну локативну функцију. И даље имамо овде неподударане синтаксичке падежне функције (локативне) и падежног облика који је у конструкцији (генитива). Јасно је да ту не може бити ни говора о неком стварном (синтаксичком) управљању „предлога“ *из-* генитивом, јер генитив сам собом нема падежну функцију (ни локативну, па ни аблативну). Аутосемантичност простих предлога омогућила је стварање сложених², још више аутосемантичких, али и са појачаним њиховим

¹ Мислим да се и у случајевима сложеног предлога може такође говорити о синтаксичкој појави *substantivum adverbiale* — с том разликом што је овде значење места, а проф. Белић говори о прилозима са значењем мере и количине (*Mélanges à Ginneken*, p. 73–78).

² Сви прави предлози су синсемантични, њихова значења одговарају падежним функцијама, апстрактним падежним односима. Отуда два права предлога

значањем места, што је учвршћивало падежну локативну функцију конструкције, њену адвербативну функцију чистог падежног односа.

(V) Аблативна синтаксичка функција сложених предлога ове групе (*изнад, испод, испред, иза, између*) уз глаголе са значењем одвајања претставља једну синтаксичку могућност падежне конструкције тих *сложени предлог + генишив*. То је и ново и тек у развиту. Наиме, врши се привидна перинтеграција ових сложених предлога кад ова падежна конструкција дође у везу са глаголима који имају значење одвајања. Том приликом се добија врло условљена аблативна функција (в. горе стр. 219-20). А она је врло условљена по томе што ту нема услова за стварну перинтеграцију сложених предлога, као што је то могуће кад су неки други предлози у аблативној функцији: исп. *са врха брда* (: *сврх брда, уврх брда, наврх брда*), *са дна њиве* (: *удно њиве*), *с чела колоне* (: *на чело колоне, на челу колоне*), *из средине шуме* (: *насред, посред, усред шуме*) — где предлози *врх, дно, чело, сред* поново примају функцију именице и управне речи са генитивом уз њих. Међутим, то *над, под, пред* и сл. не могу. Сложени предлози *испред, изнад, испод, иза, између* остају компактни, јер нема услова за њихову синтаксичку прераду. Перинтеграција ових сложених предлога није синтаксичка стварност, па ни *из-* не прима нити синтаксичку функцију предлога нити аблативно значење.

Аблативна синтаксичка функција конструкције *сложени предлог + генишив*, као што смо већ нагласили, остварује се изразито аблативном рекцијом глагола и њеним симетричним положајем према акузативној синтаксичкој функцији *просић предлог + акузатив*, као што је такав однос имала њена компаративна функција према локативној функцији *просић предлог + инструментал*.

7.

На крају, треба одговорити на питање: који предлог од два предлога „управља“ падежом. Могло би се већ рећи да је питање чисто формалне природе и да се такво питање и не поставља. Јер у синтаксичком смислу два предлога не може ни бити уз један исти падеж: два односа једна номинална претставља не може имати истовремено. Према томе, стварно два предлога не може бити у предлошкој функцији. Остаје само да се утврде и одреде сви случајеви напоредне употребе предлога: утврдити и одредити посебно њихове функције при том.

никада не могу учинити сложени предлог, тј. са два односа, већ један прави са онима који су именичког порекла: *уврх, удно, украј, насред, посред, покрај, упркос* и сл. Исп. са прилозима: *ошуд, дошле, издалека, одозго, одоздо, ошпре, изблиза, одпозади* па и *испред, извише, изнад* и сл.

За ову врло интересантну синтаксичку студију треба скупити грађу, па обрадити питање у целини. Ми смо већ претресали питање пет сложених предлога у чији састав улазе по два права предлога, а могло би се то и даље применити на неке сложене предлоге, па и у случају кад други предлог није пореклом прави: напр. *посред, насред, усред; уврх, наврх, сврх; спрама, најрама, удно и сл.*

Могло би се, даље, рећи да постоје ови случајеви употребе наизглед два предлога:

а) *сложени предлог*: кад први предлог улази у састав с другим одређујући га прилошки, сложени предлог има прилошки карактер и стоји са генитивом: *испреди, иза, изнад, испод, између; посред, насред, усред; украј, покрај, накрај; уврх, наврх, поврх; очи, надомак, наизмак; удно, надно, подно; наместо, уместо; спрема (спрама), најрама, уздуж, сврх.*

б) *Самостално употребљени предлози (двојни)*:

α) кад први предлог има функцију прилога, а други остаје предлог и слаже се, наравно, са падежом: *по од два шуга, по за једну грану, по с неколико момака, по на једнога више, по изнад њиве;*

β) кад се чини као да први предлог чува функцију предлога, а други са својим падежом остаје у функцији *substantivum adverbiale* места и времена: *до пред празник, до по новом лешу, до пред кућу, до на врх горе, до у ходник, до на Златибор, од изнад куће, до испод куће просуша слама, од врх главе па до пеше, са врх сшене (но и: са врха сшене, исп. са дна њиве).*

Наши сложени предлози *изнад, испред* и сл. + *генитив* кад имају значење места у локативној функцији иду под α), а кад се употребљавају у аблативној функцији остају и даље сложени предлози, иако према синтаксичкој функцији нагињу двојним предлозима — под β), јер нема услова да то постану.

Примере из других словенских језика испореди код F. Trávníčka, *Mluvnice spisovne češtiny II* (1951), § 745, т. 3, затим Гебаурове, Лосове и Виноградовљеве примере по наводу проф. А. Белића (ЈФ XVIII, 98—100).

Игруштин Стевовић

R é s u m é

Igrutin Stevović

Sur la valeur casuelle de certaines prépositions

Cet article a le caractère d'une critique. On y examine les deux solutions opposées d'une même question de syntaxe: celle du prof. A. Belić et celle du prof. J. Vuković. Le prof. A. Belić constate que le sens fondamental des prépositions composées *iznad, ispod, ispred,*

iza, između renforce la valeur des prépositions simples *nad, pod, pred, za, među*, tandis que le prof. J. Vuković y voit la valeur d'un ablatif.

L'auteur de cet article se range du côté de la première solution et défend la méthode syntaxique, estimant que Vuković n'examine pas ce problème du point de vue de la syntaxe. Selon Stevović le prof. Vuković se montre plutôt morphologue et lexicologue et c'est pourquoi il aboutit à une solution impossible du point de vue de la syntaxe.

Stevović montre d'abord que le problème syntaxique des constructions des *prépositions composées + le génitif* se trouve fermement lié à celui des *prépositions simples + l'instrumental ou l'accusatif*. Donc la solution du premier problème est intimement liée à la solution du second problème. Car, toutes les fonctions de la première construction forment un système de fonctions avec les fonctions de la deuxième.

La fonction primaire de la tournure *préposition composée + génitif* n'a pu être autre chose que la fonction locative transposée de la construction *préposition simple + instrumental, accusatif*, c'est-à-dire la fonction comparative de la fonction primaire locative. Il en résulte que la signification fondamentale des prépositions composées de ce groupe est de renforcer la signification du lieu (fonction comparative).

En partant de ce point de vue, Stevović critique le système des significations principales des prépositions composées, que Vuković fait dériver de l'ablatif envisagé comme signification fondamentale.

Stevović trouve ensuite, que Vuković a comparé des quantités syntaxiques inégales, sans tenir compte de l'emploi des cas avec des prépositions ayant une fonction adverbative, adverbiale et adnominal. De cette façon les matériaux de Vuković ont obtenu une valeur inadéquate.

En soumettant ces matériaux à une nouvelle analyse, Stevović démontre partout la signification asséverative (comparative) du lieu des prépositions en question.

Dans le dernier chapitre Stevović donne un aperçu du développement syntaxique que ces constructions ont dû suivre, et détermine leur fonction primaire. Il en déduit la signification primaire des prépositions composées *iznad, ispod* etc. L'auteur donne en outre une définition de la construction casuelle avec des prépositions.

A la fin, S. pose la question des prépositions composées en général. Il en donne une solution théorique: considérées du point de vue de la syntaxe, deux prépositions ne peuvent pas apparaître avec un même cas, car un nom ne peut avoir deux rapports en même temps.